

Fritz Lang, slovenski režiser

Zoran Smiljanić je avtor stripa o slavnem filmskem režiserju Fritzu Langu, ki ga je prva svetovna vojna pripeljala v Ljutomer, kjer je bival pri pionirju slovenskega filma Karolu Grossmanu.

Veronika Zakonjšek

Z Odhodom od maše v Ljutomeru se je dr. Karol Grossman leta 1905 v zgodovino zapisal kot pionir slovenskega filma. Ta letos praznuje 120-letnico obstoja, a hkrati zaznamuje tudi 110. obletnico trenutka, ko se je v Ljutomeru za pol leta ustavil Fritz Lang, eno največjih imen nemškega ekspresionizma in tako imenovani oče filma noir. V Grossmanov dom ga je, takrat še kot slikarja, kiparja, a predvsem rezervnega oficirja, pripeljala prva svetovna vojna, Zoran Smiljanić pa zdaj s svojim novim stripom *Fritz Lang: Ljutomer–Berlin–Hollywood* v svojem značilno komičnem slo-

kamero in projektorjem. Z lahkoto bi torej pritrdili Tomažu Horvatu, programskemu vodji Grossmanovega festivala, da je Fritz Lang leta 1915 v Ljutomer prišel kot kipar, odšel pa kot filmar, pa četudi o tem nimamo zares oprijemljivih dokazov. Teh o Langovem zasebnem življenju nasploh ni veliko. Navsezadnje je bil znan po svojem nenehnem prirejanju lastne preteklosti in zgodovine, zaradi česar je že zgolj nedolžno

Gre za filmski strip, ki tudi vizualno prehaja med realizmom, nemškim ekspresionizmom in noirjem, ki je zaznamoval Langovo migracijo v Združene države in v katerem se začeta vse bolj preigravati svetloba in tema.

vprašanje o tem, zakaj nosi monokel, ob vsakem intervjuju dobilo povsem drugačen odgovor: enkrat je šlo za poškodbo v vojni, drugič je prišlo do

slabe vesti poslal zgodbo o tem, kako je leta 1933 zapustil Berlin, potem ko ga je Goebbels, Hitlerjev minister za propagando, želel postaviti za vodjo nemške filmske industrije, pa čeprav v dnevniških zapisih Goebbelsa, velikega birokrata in skrbnega zapisovalca svojih srečanj in sestankov, ne najdemo niti besede o tovrstnem srečanju. Grossmana je medtem v svoji karieri povsem »zatajil« in ga nikoli več ni omenil, pa čeprav v Ljutomeru obstajajo trdni dokazi njegove prisotnosti (vključno z Langovimi skulpturami iz žgane gline) in lahko tudi v Metropolisu prepoznamo nekaj vizualnih motivov, vzetih iz Ljutomerske cerkve sv. Janeza Krstnika, dvorca Dornava in s Ptujске Gore.

Idealen stripovski junak

Stripovska in filmska umetnost sta se rodili skoraj istočasno, konec 19. stoletja. In tako kot je Lang, po besedah Henryja Fonda iz intervjuja leta 1972, vso kariero ostal zvest nememu filmu, nemi film v obliki stripa zdaj ponovno oživi pod Smiljanićevim spretnim čopičem in

Zoran Smiljanić s svojim novim stripom *Fritz Lang: Ljutomer–Berlin–Hollywood* v svojem značilno komičnem slogu raziskuje povezavo med prleškim Lotmerkom in Langom, tem »največjim slovenskim režiserjem«. Zoran Smiljanić

gu raziskuje povezavo med prleškim Lotmerkom in Langom, tem »največjim slovenskim režiserjem«.

To, da je imela njegova postojanka v slovenskem mestecu na obrobju Avstro-Ogrske tolikšen vpliv na Langovo kasnejšo kariero, so seveda špekulacije, kot se na začetnih straneh stripa, postavljenega v sedanjost, pošalijo tudi ustvarjalci Grossmanovega festivala: »Tipičen slovenski kompleks manjvrednosti. Nekdo slaven se tu sprdne, pa je to že temelj nacionalne kulture.« A dejstvo ostaja, da je režiserja, ki se je kasneje podpisal pod kultne *Metropolis* (1927), *Bes* (1936), *Vsi proti enemu* (1937) in svojo največjo mojstrovino *M* – mesto išče morilca (1931), prav Karol Grossman seznanil s takrat še relativno novo filmsko tehnologijo: filmskim trakom,

vžiga nitratnega filma, spet tretjič je med snemanjem razneslo reflektor, kot se v stripu z nezanesljivo naracijo svojega protagonista premeteno poigrava Smiljanić.

Gre za filmski strip, ki tudi vizualno prehaja med realizmom, nemškim ekspresionizmom in noirjem, ki je zaznamoval Langovo migracijo v Združene države in v katerem se začeta vse bolj preigravati svetloba in tema; likovna komponenta Langovih filmov, ki je Smiljanića v kinu zgrabila že kot desetletnega mulca in se mu zasidrala v podzavest. Podobno zgodba skače tudi v prostoru in času ter ves čas spretno niha med stvarnim in fantazijskim, skladno z Langovo skrbno kurirano persono, v kateri je lahko bila vsaka resnica vedno tudi laž ali obrnjeno. Tako je v svet brez

natančnim očesom. Lang, ta veliki weimarski cinik, fatalist, mizantrop in občudovalec Karla Maya, kot ga v spremni besedi knjige opisuje Marcel Štefančič ml., je navsezadnje doživel in preživel obe svetovni vojni, ustvarjal znotraj nemega, zvočnega, črno-belega in barvnega filma ter doživel tako karierne neuspehe kot (hollywoodsko) slavo. Izjemno življenje, ki se mu Smiljanić pokloni z nešteto mizanscenskimi detajli, filmskimi referencami, zgodovinskimi dejstvi in intrigantnimi izmišljotinami, s katerimi v svoj opus po stripovskih biografijah Cankarja, Kuharja in Plečnika zdaj dodaja tudi velikega filmskega ustvarjalca, »s katerim osebno ne bi hotel imeti opraviti, kot stripovski junak pa je bil naravnost idealen«. x